

STIELZ

Jaargang 5 nummer 3

september 1994

**Pand mangerie de Koekop voorgedragen voor
plaatsing op gemeentelijke monumentenlijst**

Meelfabriek 'De Sleutels' op weg naar rijksmonumentale status

**Parley Wolspinnerij aan de Schelpenkade: verdwijnt met de
verhuizing van het Rijksherbarium ook de fabriek?**

Mangerie De Koekop voorbeeld van gaaf 19e eeuws pakhuis

De taakgroep selectie heeft onlangs voorgesteld, het pand Lange Mare 60 (mangerie De Koekop) op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. De Lange Mare is één van de oude toegangswegen tot de Leidse binnenstad; eeuwenlang werden over dit water goederen vervoerd. Van oudsher stonden er aan de Lange Mare veel winkel/woonhuizen. Het pand Lange Mare 60 is een gaaf pakhuis uit het midden van de 19e eeuw.

Foto Günther Ditz

Tot 1830 waren de nummers 58, 60, 62 en 64 eigendom van Abraham van Buuren, schoenmaker en leerhandelaar. Deze bestemming verklaart de naam Koekop; aan de voorgevel zat en zit nog steeds een koekop van beschilderd lood. De oudste dochter uit Van Buuren's tweede huwelijk trouwde in 1830 met Abraham Couvée, olieslager. Hij bezat oliemolen "Het Fortuin" aan de Fortuinsloot in wat nu Leiden-zuidwest is. Een paar maanden vóór het huwelijk verkocht zijn aanstaande schoonvader hem het pand Lange Mare 62. Schoonvader Van Buuren overleed eind 1833. Twee jaar later kocht Couvée van zijn schoonfamilie "twee stallingen, een turfschuur en meststaal" aan de Koddesteeg, en een deel van de tuin achter Lange Mare 58 en 60. In 1844 overleed de weduwe van Van Buuren; bij de boedelscheiding kreeg Couvée de panden Lange Mare 58 en 60. Hij bezat nu dus drie panden naast elkaar plus tuinen en met achteruitgangen naar de Koddesteeg.

In januari 1845 kreeg Couvée van B en W vergunning om tussen Lange Mare 58 en 60 een muur op te trekken, zodat een woonhuis en een afzonderlijk "pakhuis of bergplaats" ontstonden. De vraag is of er toen niet veel ingrijpender

verbouwd is. Zeker is dat voorgevel en vloeren van Lange Mare 60 tegelijk gebouwd zijn, naar schatting tussen 1845 en 1865.

Vermoedelijk gebruikte Couvée nummer 60 voor opslag van olie. Hij dreef in nummer 62 een winkel in dit materiaal; op dit adres werd hij als winkelier vermeld voor de patentbelasting. Omdat zijn oliemolens in Zoeterwoude en Leiderdorp stonden, betaalde hij aan die gemeenten patentbelasting als olieslager. Zijn zoon Jacobus Couvée, eigenaar van uitspanning Zomerzorg aan de Stationsweg, woonde vanaf 1860 op Lange Mare 58 (toen 24), de vader woonde en werkte op 60/62 (toen 26/28).

In 1875 deed Abraham Couvée zijn zaak over aan een andere zoon, Pieter Johannes. Abraham overleed in 1886; toen werd Pieter Johannes ook eigenaar van de panden.

De derde zoon van Abraham, Pieter Johannes Couvée, zette de olieslagerij voort en bleef Lange Mare 60 als opslagruimte gebruiken; hij woonde op nummer 64 en had in nummer 62 zijn winkel. Op nummer 58 woonde Jacobus Couvée (die in 1916 zou overlijden). In 1903 vertrok Pieter Johannes, 68 jaar oud, naar Katwijk. Zijn toen 32-jarige zoon Abraham zette de olieslagerij en winkel voort tot 1910. Abraham woonde in het naburige huis, Lange Mare 30 (nu 64). Hij was ook meelfabrikant en groothandelaar in graan; in de winkel werd, naast olie, dan ook steeds meer graan verhandeld.

In 1920 werd G.J. Ruigrok, die een groothandel in vetten en spek dreef, eigenaar van in ieder geval Lange Mare 60. Hij ging er "oliehandel De Koekop" drijven. Aanvankelijk werden alleen plantaardige oliën verhandeld, later ook benzine en vetten. In 1935 vroeg G.J. Ruigrok een nieuwe Hinderwet-vergunning aan voor Lange Mare 60. Er zouden benzine, smeerolie en technische vetten worden opgeslagen.

Tot het pand in 1980 restaurant werd onder de naam "mangerie de Koekop", bleef het opslagplaats van oliën en vetten. J.G. Ruigrok, koopman en zoon van G.J. Ruigrok, verkocht Lange Mare 60 in 1980. De huidige gebruiker heeft het pand inwendig verbouwd tot restaurant; op de bovenste verdieping is woonruimte.

Bouwkundige beschrijving

Het pand Lange Mare 60 is oorspronkelijk gebouwd als pakhuis. Gezien de corresponderende hoogtematen en details (doorlopende natuurstenen band) is dit pakhuis vermoedelijk tegelijk met de winkel ernaast (nummer 62) gebouwd. Beide panden hebben later, vermoedelijk rond 1910, een gemeenschappelijke kap gekregen.

De gevel is streng symmetrisch, met in het midden drie pakhuis-deuren. Kenmerkend zijn de ronde bogen boven deuren en ramen, daarvan afgescheiden door een karakteristieke

Colofon

Stielz 5e jaargang, nummer 3

Stielzaken is een kwartaaluitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden, Marelaan 55, 2341 LC Oegstgeest, tel. (071) 154470.

Jaarabonnement f 20,- voor vier nummers; losse nummers f 3,75. Donaties kunt u storten op bankrekening 13.84.43.025 of girorekening 10.39.391
ISSN 0928 - 9437

Redactie

Eric-Jan Weterings, Steenschuur 18d, 2311 ET Leiden, tel. (071) 149114

Paul Kop, Titus Brandsmalaan 80, 2321 CJ Leiden, tel. (071) 765301

Foto's: Niek Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311 XK Leiden, tel. (071) 149863 of 275001

Druk: Drukkerij Stadhuis & Stadsbouwhuis

Inhoud

**Pand Mangerie De Koekop
voorgedragen als gemeentelijke
monument** 3

**Nieuwe hoop op behoud meelfabriek
'De Sleutels'** 5

**Voormalige textielfabriek Hazewind-
steeg een bescheiden monument** 9

**Verdwijnt de Parley Wolspinnerij van
de Schelpenkade?** 10

Erfgoed in de media 14

Adressen bestuursleden STIEL

Ing. H.J. Budel, Buizerderf 25, 2251 MS Voorschoten, tel. (071) 619659 (voorzitter)

Drs. H.D. Tjalsma, Marelaan 55, 2341 LC Oegstgeest, tel. (071) 154470 (secretaris)

G. Barentsen, Maastrichtsestraat 88, 2587 Den Haag, tel. (070) 3553729 (penningmeester)

E. Adank, Constantijn Huygenslaan 51, 2332 TS Leiden, tel. (071) 769454 (tweede secretaris)

M. Kroef, Staalwijkstraat 15, 2313 XP Leiden, tel. (071) 143416 (taakgroep selectie)

Dr. T. Dijs, Loevestein 41, 2352 KP Leiderdorp, tel. (071) 891038

Mr. D.E. Krantz, Rijn- en Schiekade 15, 2311 AK Leiden, tel. (071) 132935

Vergadering werkgroep

De volgende vergadering van de Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden vindt plaats op **dinsdag 30 augustus om 15.45 uur** in de Meelfabriek 'De Sleutels', ingang Oosterkerkstraat 18 te Leiden. Iedereen is op deze vergadering welkom.

De agenda is als volgt:

1. Opening
2. Mededelingen
3. Kort verslag en besluitenlijst vergadering 7-6-1994 (zie elders in deze Stielz)
4. Open Monumentendag/Leidse Uitdag
5. Standpunt ten aanzien van de *Vereniging Open Monumenten*. Het gaat hier vooral om het verzoek van deze nieuwe vereniging om haar nieuwe leden korting te geven op het lidmaatschap wegens 'lidmaatschap' van STIEL
6. Stand van zaken bedreigde panden
7. Stand van zaken publicatie(s)
8. Wat verder ter tafel komt
9. Sluiting

H.D. Tjalsma
secretaris

N.B. DEZE VERGADERING VINDT EENMALIG IN DE MEELFABRIEK PLAATS, dus niet zoals gebruikelijk bij een middagvergadering in het Gemeentearchief!!

Kort verslag en besluitenlijst vergadering Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden 7 juni 1994.

Vereniging Open Monumenten i.o.: Deze vereniging krijgt steeds duidelijker contouren. Bij de NCM is het plan ontstaan om een landelijke vereniging op te richten voor monumentenzorg, een soort culturele tegenhanger van Natuurmonumenten. De doelstellingen zijn zeer ambitieus, ook haalbaar?

Onze Haagse zustervereniging lijkt weer ontwaakt. Er is een nieuwe stichting opgericht: SHIE: **Stichting Haags Industrieel Erfgoed**, die een blad uitgeeft onder de naam "de Haagvaarder".

Gemeentepolitiek: Vlak na de gemeenteraadsverkiezingen heeft STIEL een promotie-actie gehouden door aan alle politieke partijen een informatiepakket toe te zenden. Roel Schreinemacher is politiek journalist en heeft zich bereid verklaard om de partijstandpunten te volgen. Nadere informatie kan bij hem worden opgevraagd.

Inventarisatie documentatie STIEL: Mevr. Frijns zal de inventarisatie van de documentatie van STIEL gaan leiden, i.s.m. het Leidse Gemeentearchief, m.b.v. een geautomatiseerd systeem. Het betreft hier voornamelijk foto's, die thans deels bij het gemeentearchief, deels bij het secretariaat en deels bij anderen zijn ondergebracht. Later moeten ook rapporten e.d. gedocumenteerd worden. Binnenkort wordt dit gestart.

(lees verder op pagina 14)

ristiek kalf dat in het metselwerk doorloopt in de vorm van een natuurstenen band. De ramen boven de kalven op de begane grond en de eerste verdieping hebben een bijzondere venster-tracering in ruitvorm, waarvan in Leiden geen ander voorbeeld bekend is.

De vloeren zijn in de gevel zichtbaar gemaakt door een natuurstenen band. Het metselwerk van de gevel is uitgevoerd in een zeer gaaf kruisverband dat overal goed gedetailleerd is. De gevel wordt aan de bovenkant beëindigd door een vlakke goot. De hijsbalk is niet meer aanwezig; de laatste decennia zijn alle goederen binnendoor omhoog en omlaag gehesen. Boven de eerste verdieping is een koekop aan de gevel bevestigd.

De achtergevel is simpeler van indeling met twee rechte hoekige ramen op iedere verdieping. De dragende scheidingswanden van metselwerk verjongen naar boven toe.

Op het ogenblik worden de eerste twee pakhuis-vloeren gebruikt als restaurant, met aan de achterkant op de begane grond een keuken en op de eerste verdieping een magazijn en toiletten. Ter verbinding van de twee vloeren

ren is een vide aangebracht langs de voorgevel, met een trap die een tussenbordes heeft. Onder dat bordes zijn een garderobe en een entree-portaal. Op de tweede verdieping is de woning van de eigenaar gesitueerd.

Deze bouwkundige ingrepen hebben het oorspronkelijke gebouw nauwelijks aangetast. Het verkeert in uitstekende staat van onderhoud. Constructie en gevel zijn gaaf. De kap is in 1960 vernieuwd.

Waardering

Het pand Lange Mare 60 is een gaaf pakhuis uit het midden van de 19e eeuw; daarmee is het vrij zeldzaam in Leiden. Het gebouw past in zijn historische context. De esthetische waarde is hoog vanwege de venster-tracering en het zichtbaar maken van de vloeren in de gevel. Heel bijzonder is het feit, dat dit pand tegelijkertijd met nummer 62 gebouwd is, en dat deze twee panden later één gemeenschappelijke kap hebben gekregen. Het huidige hergebruik vindt op zorgvuldige wijze plaats; het inwendige van het pand is goed aangepast en het geheel is goed onderhouden.

Taakgroep selectie

Foto Günther Ditz

Te laat

Op Kaasmarkt 9-11 was tot voor kort meubelstoffeerderij Dick Florijn gevestigd. Enkele maanden geleden werden de gevels van beide panden voorgoed verknoeid door het inzetten van nieuwe stalen puin. De taakgroep selectie had deze panden op haar urgentielijst staan, maar nu het aanzien van deze twee bedrijfspanden weinig historische waarde meer heeft, zijn ze van de lijst afgevoerd. Op de foto's de situatie vóór ingrijpen, en het plaatsen van de nieuwe puin.

Marja Kroef

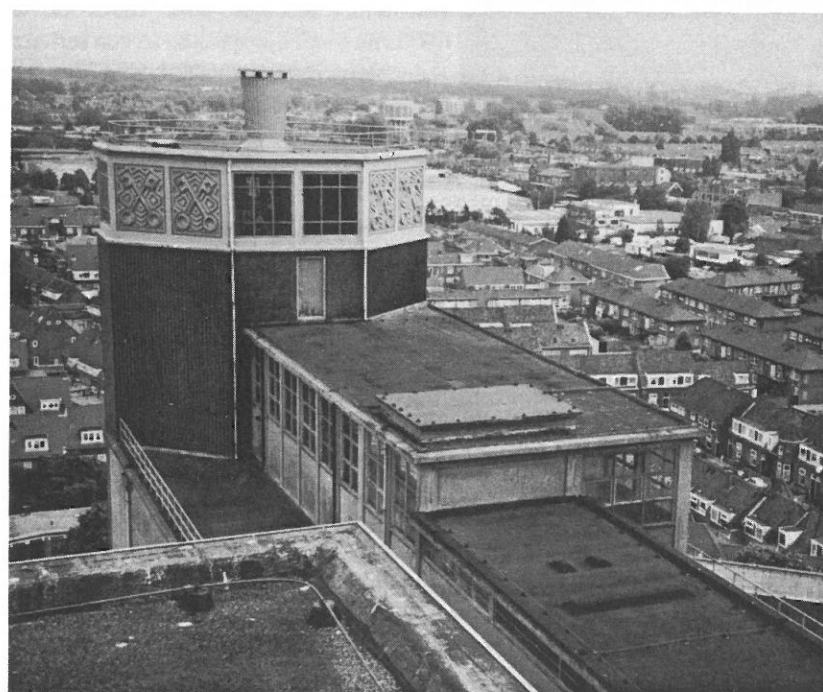

Foto Reinier Verbeek

STIEL slaakt hartekreet

Nieuwe hoop op behoud van de historische Leidse Meelfabriek 'De Sleutels'

Meelfabriek De Sleutels maakt een goede kans op de Rijksmonumentenlijst te komen. Dat bleek tijdens een excursie naar het complex die STIEL recentelijk organiseerde voor Leidse bestuurders en voor deskundigen op het gebied van monumentenzorg. Gelukkig verzandde de discussie nu eens niet in vragen over 'mooi' of 'lelijk', maar werd gepraat over behoud op culturele en historische gronden. 'Zes jaar appelleren aan het culturele geweten van Leiden belooft resultaat af te werpen', concludeert het bestuur van STIEL voorzichtig. Voorzitter Henk Budel doet verslag van een nuttige excursie en zet op een rijtje wat daar sinds de sluiting van de meelfabriek in 1988 aan voorafging.

De achthoekige geleding vormt het 60 meter hoge toppunt van de meelfabriek

De jarenlange discussie over de toekomst van het complex leek te verstommen na het debat dat STIEL op 3 oktober vorig jaar organiseerde in de openbare bibliotheek. Om de stilte te doorbreken besloot de stichting een hartekreet te slaken en daartoe een forum van architecten, historici en specialisten bijeen te brengen. Samen met de verantwoordelijke bestuurders - burgemeester C. Goekoop en wethouder T. van Rij - zou dat gezelschap in de Meelfabriek zelf nog één keer alle oude en nieuwe argumenten pro en contra behoud de revue laten passeren. Twee jonge Leidse architecten, Reinier Verbeek en Marcel van Dijk, bereidden namens STIEL het forumgesprek voor. Dat begint met een tocht door de fabriek.

Het toppunt

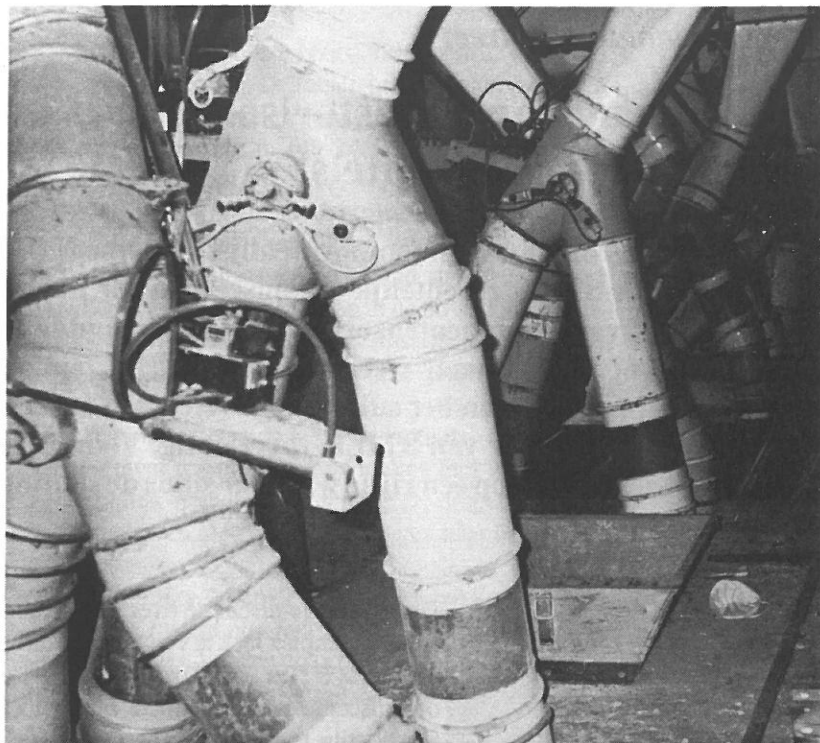
Maandag 27 juni 1994 om half vijf in de namiddag is het zover. Onder leiding van Verbeek begint het uit elf deelnemers bestaande gezelschap een tocht door het zes

jaar geleden buiten gebruik gestelde gebouw. Behalve de burgemeester en de voor ruimtelijke ordening verantwoordelijke wethouder Van Rij zijn prominente leden van het forum onder andere prof. Oosterhoff, voorzitter van het algemeen bestuur van het PIE en Hildebrand de Boer, projectcoördinator van dat bureau.

Het forum bereikt na een forse klim het dak van de achthoekige geleding, die 60 meter boven het maaiveld het hoogste punt van de meelfabriek vormt. Veel leden van het gezelschap hebben nooit eerder het complex bezocht, laat staan op deze plaats van het magnifieke uitzicht over bijna de gehele randstad genoten. Dat geeft inleider Verbeek de gelegenheid om de status van de meelfabriek als landelijk monument te benadrukken. Het gezelschap maakt zich uiteindelijk los van het uitzicht en daalt langs een smalle stalen trap weer af in het inwendige van het kolossale gebouw. De groep houdt vervolgens halt in een silo, waar Marcel van Dijk demonstreert dat deze ruimte een voor woningbouw geschikte maat heeft. "Dat maakt hergebruik van de meelfabriek mogelijk, door

PIE en het Rapport Industrieel Erfgoed van de Graanproduktenindustrie

PIE staat voor Projectbureau Industrieel Erfgoed. Het PIE is in 1992 opgericht door de Minister van WVC met als doel alles te doen wat mogelijk is om de waardevolle sporen van het industriële verleden te bewaren. Een belangrijk middel daartoe vormen branche-onderzoeken die het industrieel erfgoed per bedrijfstak inventariseren en wetenschappelijk documenteren. In juni 1994 is het onderzoek Graanbewerking en Graanproduktenindustrie voltooid. Het (concept) rapport stelt vast dat van de circa 80 meelfabrieken die ons land in de vorige eeuw kende er thans nog slechts drie over zijn, waaronder meelfabriek 'De Sleutels'. Deze wordt zeer hoog gewaardeerd, zowel wat betreft sociaal-economische en historische waarde als vanwege de zeldzaamheid, compleetheid en de illustratieve waarde.

Octopusachtig vertakte buizenstelsels

er bijvoorbeeld maisonnettes in te bouwen," constateert hij.

De staalkaart van industriële architectuur die de fabriek biedt, ontvouwt zich geleidelijk verder tijdens de tocht over luchtbruggen en paddestoelvloeren, via duistere corridors en verlaten hallen en langs octopusachtig vertakte buizenstelsels en sierlijke spiraalgoten. "Dat het interne transportsysteem nog helemaal intact is gebleven maakt de meelfabriek als industrieel monument heel bijzonder," constateert Hildebrand de Boer. De forumleden worden ook getroffen door de bijzonder goede staat van het bouwkundig onderhoud. Prof. Oosterhoff wordt op zijn speciaal verzoek met het gezelschap naar één van de oudste delen van het complex geleid, waar hij zich overtuigt van de bijzondere constructie van het tongewelf in het ketelhuis. "Dit type toepassing van gewapend beton is voor 1896 uitzonderlijk vroeg," concludeert hij verrast.

Oase op de stadswallen

Bij het napraten in de directiekamer wijst Oosterhoff op de belangrijke waarde van het complex als monument van bedrijf en techniek. Niemand bestrijdt dat met zoveel woorden, maar Goekoop en vooral Van Rij menen dat ernstige stedenbouwkundige bezwaren zwaarder wegen dan de wenselijkheid van behoud. De Leidse architecten uit het forum, waaronder Boudewijn Veldman, vinden juist in stedenbouwkundig opzicht de uitdaging van dit uitzonderlijke object interessant en veelbelovend. "De meelfabriek zal een oase zijn in de woestijn van groene stadswallen," meent Verbeek.

Het gesprek neemt vervolgens een verrassende wending als Hildebrand de Boer onthult dat de meelfabriek zeer hoog heeft gescoord bij het kort geleden voltooide onderzoek naar het industrieel erfgoed van de graan industrie. Het betreft hier een landelijk rapport, samengesteld in opdracht van de rijksoverheid (WVC). Als De Boer zijn eigen waarnemingen tijdens de tocht van

deze middag daar aan toevoegt, besluit hij dat de meelfabriek "een ruime plus verdient als het om kwalificatie als Rijksmonument gaat." Het is duidelijk dat de projectcoördinator van het PIE hier een nieuw en belangrijk feit naar voren brengt. Aan het eind van het gesprek nemen burgemeester en wethouder nog goede nota van het advies van PIE om een onderzoek naar hergebruik van het monument-in-spé te laten instellen. Dat zou kunnen gebeuren in afwachting van de definitieve beslissing over de toekomstige status.

Tot slot kan de vraag gesteld worden of STIEL met de rondleiding en het gesprek heeft bereikt wat ze beoogde. Het bestuur meent van wel. Na een jarenlange vruchteloze discussie over 'mooi' of 'lelijk' is nu eindelijk sprake van een serieuze gedachtenwisseling met de bestuurders van Leiden over behoud op culturele en historische gronden.

Geschiedenis

De discussie over de meelfabriek brandde los in 1988. In dat jaar sprak de Leidse wethouder Fase de historische woorden: "De gemeente doet niet in meel." Aanleiding daartoe was het beroep dat de vakbonden deden op de gemeente om de dreigende sluiting van de meelfabriek af te wenden. In juni van dat jaar was het echter zover en vielen de laatste walsenstoelen stil. Er kwam een eind aan de sinds 1884 praktisch ononderbroken fabricage van meel aan de Leidse Zijlsingel. De directie van het Menebaconcern, sinds 1966 eigenaar van de fabriek, had 'om strategische redenen' besloten de productie naar Rotterdam over te brengen. De vraag wat er met de werkloze fabriekskoloss moet gebeuren is sindsdien regelmatig aan de orde.

Behouden of slopen

STIEL stelde in 1988 als eerste de vraag wat er met de fabriek moet gebeuren. De stichting constateert dat de meelfabriek één van de laatst overgebleven grootschalige fabrieksgebouwen in de Leidse binnenstad is en meent dat het monumentale complex belangrijk is als zichtbare herinnering aan de sociaal-economische geschiedenis van Leiden. Bovendien ontdekten medewerkers van de stichting dat het silogebouw uit 1904 (aan de oostzijde van het complex) het oudste grote gebouw van gewapend beton in Nederland is. Belangrijk is verder onder meer de bijzondere betonnen gewelfconstructie in het ketelhuis uit 1896. De meelfabriek wordt dan ook beschouwd als een monument van de geschiedenis van de technische bouwkunde in Nederland.

Utopisch denken

"Eigenlijk zou de Meelfabriek in de staat waarin deze zich nu (1988) bevindt, dus met alle machinerieën er nog in, voor het nageslacht bewaard

Paddestoelvloeren

moeten blijven," constateert secretaris H. Tjalsma van STIEL in een rapportage. De stichting realiseert zich echter dat dit waarschijnlijk een volstrekt utopische gedachte is en pleit daarom in plaats daarvan voor behoud van het complex in combinatie met hergebruik.

Eigenaar Meneba neemt geen expliciet standpunt in. Waarschijnlijk is het lot van het gebouw voor het concern ondergeschikt aan de wens dit nutteloze kapitaalgoed zo snel mogelijk te gelde te maken. Behoud of sloop is daarbij om het even. De gebouwen aan de Zijlsingel worden door de eigenaar opgesteld voor een stroom van projectontwikkelaars die echter tot dusverre geen haalbaar plan voor de grond en de gebouwen aan de Zijlsingel hebben gemaakt.

Uit reacties van het publiek blijkt bij verschillende gelegenheden dat een grote groep mensen in Leiden ronduit een afkeer heeft van het "lelijke" gebouw en de Meelfabriek liefst zo snel mogelijk met de grond gelijk wil maken.

Reinier Verbeek bij een spiraalgoot

Fantastische plastiek

In november 1988 heeft STIEL in samenwerking met de Vakgroep Historie van de Bouwkunde van de Technische Universiteit te Delft een onderzoek afgerond naar de bouw- en bedrijfsgeschiedenis van het complex. Op grond van de conclusies wordt besloten een officieel voorstel in te dienen voor plaatsing van het complex op de lijst van beschermde monumenten van de gemeente Leiden. "De Meelfabriek is een gebouw dat intrigeert door zijn krachtige stedenbouwkundige aanwezigheid, door de fantastische plastiek van de bouwmassa's en door de ligging aan Zijlsingel en Ankerpark. Zowel voor de ontwikkeling van de bouwkunst als uit industrieel archeologisch standpunt is het belangwekkend," zo luidt het in de motivatie bij de aanvraag.

De Gemeentelijke Monumentencommissie van Leiden vergadert in februari 1989 om een advies aan Burgemeester en Wethouders uit te brengen over het voorstel. Eén van de leden meent dat de fabriek vooral herinneringen oproept aan een periode van slechte sociale omstandigheden die maar zo snel mogelijk vergeten moeten worden. Afbraak is het beste middel daartoe. Een ander blijkt weliswaar niet blind voor de historische waarde van de gebouwen, maar "...een goede documentatie zoals het onderzoek van STIEL die nu verschaft, volstaat om de herinnering in dit opzicht in stand te houden." Eén commissielid constateert dat de betrekkelijk moderne Meelfabriek op de plaats van een 17e eeuwse bolwerk staat. Sloop van de Meelfabriek kan de weg vrij maken voor restauratie daarvan.

Uiteindelijk gaat de discussie alleen nog over de 'lelijkheid' van het gebouw en het commissielid Boudewijn Veldman stelt daarom voor de esthetische, en dus onvermijdelijk subjectieve, criteria los te zien van de argumenten betreffende de sociale en bouwtechnische historie. Zelf legt de architect vervolgens de nadruk op de betekenis van het

gebouw voor de ontwikkeling van de architectuur. "Tot op het moment van de bouw van de meelfabriek eind 19e eeuw, werd voor elk bedrijfsgebouw een mooie architectonische jas bedacht, meestal in een fraaie neostijl. Maar in de architectuur van de meelfabriek zien we opeens dat standpunt verlaten. We zien een bijna brutale functionalistische vormgeving die ik een "functionalisme avant la lettre" noem."

De commissie meent uiteindelijk met de kleinste mogelijke meerderheid - vijf tegen vier - dat het complex weliswaar 'beeldbepalend' is, maar tevens bijzonder lelijk. Per saldo is het niet waardevol genoeg om in zijn geheel of in onderdelen te beschermen.

Onbeschermd

Het college van burgemeester en wethouders besluit dan ook op 19 januari 1990 'na ampele overweging' en 'alleen al' vanwege het advies van de commissie niet over te gaan tot plaatsing van de meelfabriek op de Gemeentelijke Monumentenlijst.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg vraagt zich een jaar later af of bij de gemeentelijke besluitvorming het criterium 'schoonheid' wel zo zwaar gewogen had mogen worden. Het toen behandelde voorstel van STIEL om de meelfabriek als rijksmonument aan te wijzen, kan echter door de Rijksdienst niet worden gevolgd wegens 'het ontbreken van een functioneel toekomstperspectief'. Met andere woorden: er is geen geld voor behoud en restauratie beschikbaar. De Rijksdienst geeft wel goede raad aan de gemeente Leiden. Bij het opstellen van een nieuw bestemmingsplan voor het gebied van de meelfabriek zou ze rekening moeten houden met de cultuurhistorische waarden van het complex en de mogelijkheden van hergebruik.

Burgemeester Gekoop laat argumenten en uitzicht op zich inwerken

Speelruimte

Welke consequenties een toekomstig bestemmingsplan voor de meelfabriek zou kunnen hebben valt te lezen in de nota 'Op zoek naar speelruimte, een verkenningstocht ter voorbereiding van een structuurplan voor de gemeente Leiden'. Het definitieve structuurplan voor het gebied van de gemeente moet een soort moederplan worden, waaruit ook het bestemmingsplan voor het gebied van de meelfabriek wordt afgeleid.

De nota is voorbereid door prof.ir. J. Heeling en ir. J.G.C.M. Krop van het bureau Heeling Krop Bekkering, stedenbouwkundigen en architecten. De teneur van het stuk lijkt aan te sluiten bij het advies van de Rijksdienst voor Monumentenzorg aan de gemeente Leiden. Enige citaten: "De binnenstad is een verzameling van bouwwerken uit een groot aantal architectuurperiodes. Soms is de geschiedenis van bepaalde bouwwerken interessanter dan de waarde van de architectuur. Beide argumenten kunnen er voor pleiten gebouwen in stand te houden en een nieuwe functie te geven. Hergebruik levert meestal een boeiender resultaat op dan sloop en nieuwbouw. Bijvoorbeeld de verbouwing van een deel van de meelfabriek" (pagina 52). En verder wat betreft concrete mogelijkheden van hergebruik, ook van de meelfabriek: "Incidentele hoge woongebouwen kunnen verbouwingen van monumentale gebouwen zijn" (pagina 58).

Nieuwe rol

De verkennende nota 'Op zoek naar speelruimte' is inmiddels gevolgd door een verder uitgewerkte versie met als titel 'De boomgaard van Kennis.' Het lijkt in eerste instantie of in dit werkstuk nog aan de eerder geboden speelruimte voor de Meelfabriek wordt vastgehouden: "De bronnen (boomgaard) van kennis (universiteit en musea), de monumentale stad en het woonmilieu vormen de drie karakteristieken waarin Leiden uitblinkt. Het structuurplan geeft aan hoe die sterke kanten benut kunnen worden. Wat betreft de monumentale stad moet het beschermde stadsgezicht in de toekomst zorgvuldig worden beheerd." Het plan houdt net als 'Op zoek naar ruimte'

staande dat hergebruik van geschiedkundig interessante gebouwen even belangrijk is als dat van cultuurhistorische monumenten. De expliciete verwijzing naar de meelfabriek is echter uit het plan verdwenen. Veel nadruk krijgt de 17e eeuwse stadswal die een duidelijke afbakening van de binnenstad vormt en veel waterlopen verbindt. "Deze gordel rond de historische stad vraagt een grote bescherming en een zorgvuldig beheer van het cultuurgroen," stelt het plan. "Waar mogelijk moet het groen nog worden uitgebreid. Dit is mogelijk ter plaatse van het laboratorium voor biologie, het EWR-terrein, de Molenwerf en ... de Meelfabriek." De vraag is: verdwijnt daarmee de Meelfabriek, anders dan in de voorgaande nota het geval was, van het gemeentelijk toneel?

Gelukkig heeft inmiddels de reactie op de harte-kreet van STIEL duidelijk gemaakt dat voor de meelfabriek waarschijnlijk een rol is weggelegd als rijksmonument.

Henk Budel

Foto's H. P.G. de Boer

Deelnemers aan de excursie naar de meelfabriek op 26 juni 1994

Burgemeester Mr. C. Goekoop, portefeuillehouder Monumentenzorg; Wethouder Mr. Tj. v. Rijn, portefeuillehouder Ruimtelijke Ordening; Prof. Ir. J. Oosterhoff, voormalig hoogleraar Geschiedenis van de Bouwkunde T.U. Delft en voorzitter van het algemeen bestuur van PIE; Drs. C. Han, docent Kunstgeschiedenis RUL en voorzitter van het OCEL (Overleg Cultureel Erfgoed Leiden); Drs. H.P.G. de Boer, coördinator Projectbureau Industrieel Erfgoed WVC; Ir. B. Veldman, architect te Leiden; Dhr. W. Hofman, architect te Leiden; Ir. R. Verbeek, architect te Leiden; Ir. M. v. Dijk, architect te Leiden; Dhr. R. Schreinemachers voor Stielz; Mr. D.E. Krantz, bestuurslid STIEL; Ing. H.J. Budel, voorzitter STIEL. Tevens was aanwezig: Ir. H. de Boer, voormalig adjunct-directeur van de Meelfabriek, die thans optreedt als beheerder van het gebouwencomplex.

Voormalige textielfabriek aan Hazewindsteeg door taakgroep selectie voorgedragen als monument

In juni heeft de taakgroep selectie van STIEL de voormalige textielfabriek aan de Hazewindsteeg 1 / Caeciliastraat 24 voorgedragen voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst.

Op de hoek van de Hazewindsteeg en de Caeciliastraat zijn nog de restanten te zien van een kleine textielfabriek. Het is vermoedelijk de laatste als zodanig gebouwde kleine fabriek in de Leidse binnenstad. Het pand is in 1918 gebouwd als sajefabriek. Vanuit architectuur-historisch oogpunt kan er geen hoge waarde aan worden toegekend. Echter, cultuur-historisch gezien is het pand bijzonder waardevol. Deze sajefabriek is een goed voorbeeld van kleinere industriële bouw en, voorzover bekend, de enige in zijn soort in Leiden.

Historische beschrijving

Van oudsher stonden aan de noordzijde van de Vrouwenkamp - tegenwoordig Caeciliastraat geheten - pakhuizen en kleine woningen. Aan het einde van de 19e eeuw waren de panden Caeciliastraat 24 tot 30 pakhuizen. Bij een hernummering in 1918 werd nummer 24, inmiddels te boek staand als de sajefabriek van A. van Egmond, verheeld met de pakhuizen van nummers 26 en 28. In datzelfde jaar kreeg Van Egmond een vergunning voor het aanleggen van een riolering.

De "tricotagefabriek A. van Egmond, breierij van alle mogelijk artikelen" werd opgericht op 1 mei 1913. Over het bedrijf is weinig informatie te vinden. Adrianus van Egmond, geboren in 1885 te Leiden, was eerst kernmaker en werd daarna directeur van een breierij. Hij woonde met zijn gezin op de Oude Vest 47. Zijn bedrijf werd per 1 oktober 1926 opgeheven. Het gezin Van Egmond verdween rond die tijd uit Leiden.

In 1891 waren er nog 21 textielfabrieken in Leiden. Gedurende de hele negentiende eeuw nam het aantal textielbedrijven geleidelijk af; deze trend zou zich ook in de twintigste eeuw voortzetten. Het lijkt daarom merkwaardig dat nog in 1913 een nieuw bedrijf werd opgericht. Maar gezien het feit dat Van Egmond in zijn sajefabriek en breierij wol verwerkte, is dat minder merkwaardig. In tegenstelling tot de katoen-sector had de branche van wollen garens minder problemen met de grondstoffenvoorziening en de export. De wollen-garen-nijverheid deed het goed gedurende de Eerste Wereldoorlog. Hierdoor is wellicht de bouw van een nieuwe fabriek in 1918 te verklaren. Na 1922 ging het iets minder in de Leidse sajefabriek, onder meer door de buitenlandse concurrentie en de verminderde koopkracht in het binnenland. Pas in 1926 werd de situatie iets beter, maar blijkbaar is dat voor Van Egmond net te laat geweest.

Bouwkundige beschrijving

De vroegere textielfabriek heeft een rechthoekig grondplan. Kenmerkend aan de in kruisverband opgetrokken baksteengevel is de verticale onderverdeling door middel van uitgemetselde steunberen. Deze steunberen worden aan de bovenkant beëindigd door decoratieve natuurstenen elementen. De gevelvlakken worden op de eerste verdieping onderbroken door rondboog-vensters. Deze zijn in een latere periode dichtgemetseld. Op de hoek aan de Caeciliastraat heeft zich op de begane grond een opening bevonden, die eveneens -waarschijnlijk eerder dan de vensters- is dichtgemetseld. Gezien de positie van de hemelwater-afvoer is het aannemelijk dat het dak oorspronkelijk hoger gelegen heeft. De hoogte van de huidige eerste verdieping bevestigt dit vermoeden.

Tegenwoordig maakt de voormalige sajefabriek deel uit van het Antonius clubhuis (ingang Lange Mare). Van het oorspronkelijke interieur is alleen een boognis in een oude dragende wand bewaard gebleven.

Waardering

Het belang van deze voormalige sajefabriek is gelegen in de historische- en herinnerings-waarde. Het is één van de weinige voorbeelden van industrieel erfgoed op deze schaal in de Leidse binnenstad, en een restant van de kleinschalige textielnijverheid. Daarom dragen we dit pand voor ter plaatsing op de Gemeentelijke Monumentenlijst.

Taakgroep selectie

Foto Reinier Verbeek

Voormalige Parley Wolspinnerij verdwijnt van de Schelpenkade

Achter een witgepleisterd daglonershuisje aan de Schelpenkade, zetelt een deel van het Rijksherbarium van de Leidse universiteit. Van 1911 tot 1962 gingen achter deze smalle voorgevel echter de Parley Wolspinnerij en de kousenfabriek van Johan Parmentier schuil. Nu dreigt het complex te verdwijnen, omdat het Rijksherbarium verhuisplannen heeft. Wat rest is het bedrijfsarchief van de firma Parmentier, dat vorig jaar een plaats kreeg in het gemeentearchief van Leiden.

Ingang van het complex aan de Schelpenkade

Foto Gemeentearchief Leiden

Parmentier kwam in 1911 in een nieuw complex aan de Schelpenkade, dat nog grotendeels intact is. Daarvoor zetelde het bedrijf sinds 1870 in een pakhuis aan de Hoefstraat 8. In juni 1919 werd de fa. Johan Parmentier, sajefabrikant, omgezet in de Commanditaire Venootschap Joh. (Johannes) Parmentier, opgericht door Johannes en zijn zoon Daniel. De fabriek maakte sajef (Van Dale: tot garen gesponnen wol, meestal gekaard, doch niet gekamd, waardoor het minder glad en vast is; getwijd wollen brei- en stopgaren), wollen garen en wollen kousen, waarin ook werd gehandeld.

Naast Parmentier werd ook Johannes Roorda een gezichtsbepalende figuur in het bedrijf. Hij was familie van Elisabeth Roorda, de latere weduwe van Daniel Parmentier. Roorda kwam in 1932 in dienst, eerst als bedrijfsleider van de breierij. Verder was hij betrokken bij de aankoop van grondstoffen, de verkoop van garens en het oplossen van geschillen met klanten. In 1946 werd Roor

da directeur van de kousenfabriek. Samen met Elisabeth Roorda richtte hij in 1948 de vennootschap Kousenfabriek Johan Parmentier op, die elf jaar later werd ontbonden.

Het voormalige gebouw van Le Poole aan de Garenmarkt werd in 1936 door Parmentier overgenomen en in 1959 ontruimd, waarna het bedrijf aan de Schelpenkade wilde uitbreiden. De Nieuwe Leidsche Courant schreef dat men in de zomer van 1959 met de bouw van een nieuwe ververij aan de Schelpenkade zou beginnen. De kosten daarvoor zouden driekwart miljoen gulden bedragen. In hetzelfde artikel wordt gerept van een tekort aan 'jeugdige vakmensen'. „In Leiden is geen textielschool. Anders moet men zich elders vestigen. (...) In de meeste textielbedrijven is het nu prettig werken, ligt een goede toekomst voor vele mensen en wordt volle aandacht besteed aan een goede opleiding voor het personeel.”

Dokkum

Een jaar later werd toch maar van de nieuwe ververij afgezien. Parmentier vertrok uit Leiden en zette vanaf oktober 1960 een grote fabriek in het Friese Dokkum neer. Een jaar later begon de overplaatsting, waarbij slechts vijftien van de 200 werknemers - 130 mannen en 70 vrouwen - meegingen. Johannes Roorda werd voor een ton uitgekocht. De kousenfabriek in Leiden bleef nog twee jaar open en bood nog 16 mensen werk.

Het bedrijf vertrok omdat de gebouwen in Leiden te zeer ingesloten waren door andere bebouwing en niet meer aan de eisen van een modern bedrijf voldeden. Een vernieuwingsplan zou 'vermoedelijk een reeks van jaren' duren, terwijl in Dokkum een aantrekkelijke premie-regeling lag te wachten.

Veel werknemers kregen goede getuigschiften mee, die nu berusten in het Leidse gemeentearchief. (Opmerkelijk genoeg zijn die documenten openbaar. Waarschijnlijk is een aantal van de betreffende personen nog in leven). Het grootste deel van het personeel ging zodoende naar andere textielbedrijven en vijftien leidinggevenden vertrokken naar Dokkum. Daar ging het bedrijf in 1976 failliet.

In Leiden had Parmentier bloeiende tijden meegemaakt. Daarvan getuigt bijvoorbeeld een tekening uit 1945, bestemd voor een uitbreiding van het twee verdiepingen tellende bedrijf. Met het oog op de hinderwet is daarop nauwkeurig berekend, dat de machines van verschillende afdelingen van het bedrijf 104 motoren telden die 393 paardekrachten leverden. Daarbij ging het onder meer om spinmachines, een zaagmachine, een droogmachine, een lintzaagmachine, breimachines, spoelmachines, naaimachines en handbreimachines. De fabriek beschikte over afdelingen als een ketelhuis - dat nog steeds aanwezig is - bergplaatsen, een voorspinnerij, een smederij, een drogerij en verschillende ververijen. Verder waren aanwezig een wasserij, een timmerwerkplaats, twee breierijen, een opmakerij en een twijnerij, waar draden wol in elkaar werden gevlochten.

Het is logisch dat zo'n bedrijf veel verfstoffen nodig heeft. Uit inventarislijsten uit de jaren vijftig blijkt dat die de meest exotische namen meekregen als 'brillantlizarinlichtroet' of 'säurelichtscharlach' of 'anthracenteinblau'. De fabriek van Parmentier maakte niet alleen zuivere wol, maar ook wolprodukten als kousen, sokken, sjaals (15 soorten) en mutsen (20 soorten), zoals uit een opsomming uit 1959 blijkt.

Archief

De meeste informatie over Parmentier is te vinden in het bedrijfsarchief, dat sinds een jaar is ondergebracht in het Leidse gemeentearchief, na eerst bij het Nederlands Textielmuseum in Tilburg een plek te hebben gevonden. Uit het archief rijst een fragmentarisch beeld op van het bedrijf.

Zo zijn er gegevens uit de jaren twintig, waaruit blijkt dat in 1927 bijvoorbeeld maar liefst 102.978 kilogram ruwe wol werd verbruikt. In datzelfde jaar werd 81.867 kilogram gekamde wol gemaakt, waarmee het rendement van de ruwe wol 63,6% bedroeg.

Uit loonlijsten van de jaren 1933, '34 en '35 valt op te maken, dat er toen 52 mensen in de spinnerij werkten,

waaronder mensen met karakteristieke Leidse namen als Kanbier, Neuteboom, Laterveer en Bavelaar. Veertig mensen vonden emplot in de opmakerij, terwijl in de breierij van het bedrijf ruim negentig mensen actief waren.

Uit 1936 en 1937 is een 'Partijboek' bewaard gebleven, een register waaruit blijkt hoe de diverse soorten wol zijn gesponnen en getwijd.

Een opmerkelijke plaats neemt een dagboek in, dat in de jaren dertig werd bijgehouden door iemand die waarschijnlijk een leidinggevende functie had. Daaruit blijkt dat de wolfabriek in die jaren pieken en dalen kende. Moest ze soms een grote voorraad aanleggen of kwam er juist weer een slappe periode aan? Dat was soms moeilijk te voorspellen in de crisisjaren. Een voorbeeld uit 1931-1932, waarin ook karakteristieke merknamen van wol vallen. „Juli en meer in augustus scheen het iets stiller te worden. Begin september echter 'crochet' en 'Norway' zoo goed als op. Tweed op. Old Cottage bijna op. Eind December '31 wordt stiller. Einde mei '32 zeer stil. Cottage. Jacket. Bonzo. Merines. Pinquin veel voorraad.” In oktober van dat jaar moet er echter door de drukte weer in twee ploegen worden gewerkt. „Iedereen belt om goed, komen van alles te kort.”

Maart 1933: „De grossiers gaan bestellen in de nieuwe soorten, vragen veel staalkaarten; hadden van de nieuwe soorten gerust 500 staalkaarten in voorraad kunnen maken. Wij laten alle Crochet uit Engeland komen. Confetti ook buiten de deur gekocht.”

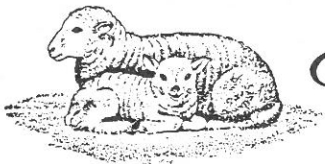
In 1933 werd het kantoor uitgebreid en een jaar later de breierij, zo blijkt uit de vroegste stukken in het archief van de gemeentelijke dienst Bouwen en Wonen. Eerdere gegevens over het complex ontbreken, omdat die bij de stadhuisbrand in 1929 verloren zijn gegaan. Het dagboek meldt over die uitbreidingen overigens weinig. Over augustus 1933 valt bijvoorbeeld te lezen. „Grootere orders van grossiers blijven achterwege. Oorzaak prijsstijging in juli. Moeilijke vraag of magazijnvoorraad flink vergroot moet worden, voor de hopelijk nog te verwachten oktober-orders. Aanmaak confetti wol in eigen spinnerij is ook een moeilijk vraagstuk, daar eigen fabrikaat mooier zal zijn dan van Fransche spinner en dus 2 kwaliteiten in omloop zullen komen. Oplossing hier zou vergemaklijkt worden indien in dat artikel grote orders worden opgenomen, wat momenteel niet het geval is.” Begin november 1934: „Zéér, zéér druk. Zoowel sajefabriek als breierij. Als het zoo druk bleef moest de Twijnerij en de Ververij absoluut nog uitgebreid worden”.

Het dagboek wordt bijgehouden tot in 1940. In januari van dat jaar is de Tweede Wereldoorlog al uitgebroken, maar Nederland is dan nog neutraal. De onbekende schrijver noteert: „Alle afdelingen hebben veel werk. De oorlogstoestand werkt dit in de hand. Zeker ook de ongekend strenge winter van 1940. Denken overwerk te doen, doch is niet mogelijk door gebrek aan meisjes, jongens. Overleggen uitbreiding van kammerij met: 2 cardeermachines, 2 kammachines, 1 haakmachine...moeilijk te beslissen.”

Verhuizen

De fabriek mag dan schuilgaan achter een kleine voorgevel, wie door de poort loopt verbaast zich over de diepte

VERTROUWELIJK

Johan Parmentier
Textielfabrieken N.V.
Parley Wolspinnerij

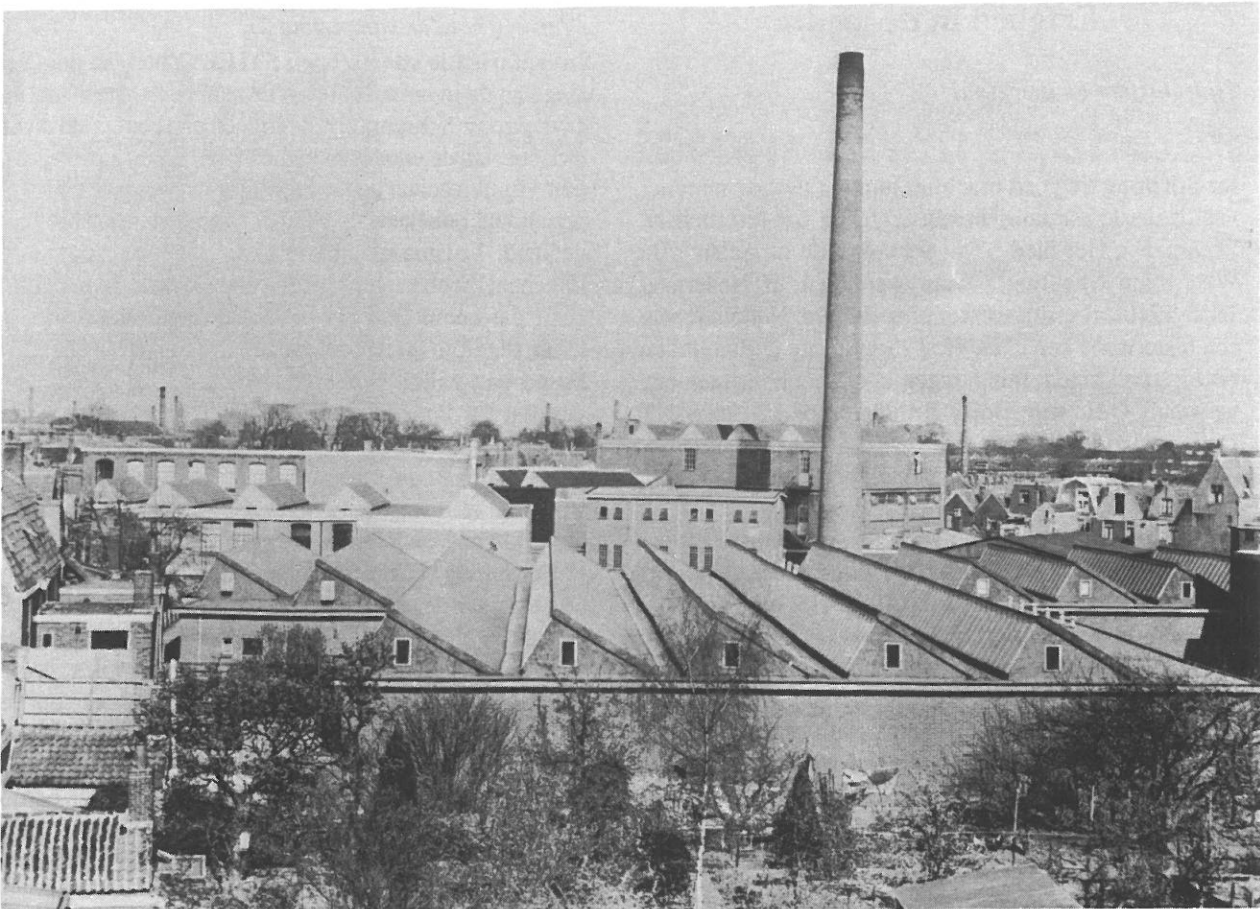
LEIDEN
SCHELPENKADE 6

Leiden, 27 November 1956

Kwaliteit	Blauw	Paars	Rose	Groen	Geel	Wit	Cons.
No. 14x „Pardec”	16.30	16.75	16.95	17.35	17.70	18.15	2.20
No. 14x met Nylon	16.10	16.55	16.75	17.15	17.45	17.95	2.20
No. 20 „Pardec”	16.—	16.45	16.65	17.05	17.45	17.85	2.20
No. 20 met Nylon „Pardec”	16.20	16.65	16.85	17.25	17.60	18.05	2.25
Laine de Saxe	15.80	16.25	16.45	16.80	17.20	17.60	2.15
No. 20A met Nylon	16.25	16.70	16.90	17.30	17.65	18.10	2.25
B.B. Sajet	16.85	17.35	17.55	17.95	18.35	18.80	2.30
S.G. Sajet Extra	11.65	11.90	12.10	12.40	12.65	13.—	1.60
Aristowol met Nylon „Pardec”	18.60	19.40	19.70	20.25	20.80	21.40	2.85
Atalantawol per doos inhoudende 10 kluwen à 50 gram	8.95	9.30	9.50	9.75	10 —	10.30	1.40
Crochetwol	22.15	23.15	23.50	24.15	24.75	25.50	3.40
Deltawol	16.80	17.50	17.75	18.25	18.75	19.30	2.60
Elastonwol op bollen motecht per 500 gram	11.10	11.60	11.75	12.05	12.40	12.75	1.70
Givrettawol	19.70	20.55	20.85	21.45	22.—	22.65	3.—
Gobelinwol per doos inh. 20 strengen	1.95	2.10	2.15	2.20	2.30	2.40	0.17
Jaegerwol Extra	13.50	13.85	14.05	14.35	14.70	15.05	1.85
Jaegerwol Natuur „Pardec”	14.20	14.75	15.—	15.45	15.85	16.35	2.15
K.L.M.-wol	18.10	18.85	19.15	19.65	20.20	20.80	2.75
Mantelwol	15.90	16.55	16.80	17.30	17.75	18.30	2.30
Meerminbadwol „Pardec”	17.65	18.40	18.70	19.20	19.70	20.30	2.70
Naturelwol Fijn „Pardec”	20.15	21.—	21.35	21.90	22.50	23.15	3.—
Norwaywol	18.35	19.10	19.45	19.95	20.50	21.10	2.80
Parlettawol motecht	18.70	19.50	19.80	20.35	20.90	21.50	2.85
Perlawol	20.30	21.15	21.50	22.10	22.70	23.35	3.10
Rosita Mohairwol „Pardec” per doos inh. 10 kluwen	9.30	10.—	10.20	10.60	10.95	11.40	1.65
Ravottawol	17.65	18.40	18.70	19.20	19.70	20.30	2.70
Smyrnawol motecht	15.60	16.45	16.75	17.35	17.90	18.55	2.50
Soedanwol motecht	15.80	16.85	17.25	17.90	18.60	19.35	2.70
Sportwol 100% Kamwol	15.55	16.20	16.45	16.90	17.35	17.90	2.35
Sportwol met nylon „Pardec”	16.45	17.10	17.40	17.85	18.35	18.90	2.45
Stopwol per doos inh. 50 kluwen	6.45	6.85	7.—	7.25	7.45	7.75	0.20
Super Babywol	19.75	20.60	20.90	21.50	22.05	22.70	3.—
Super Koordwol	18.65	19.45	19.75	20.30	20.85	21.45	2.85
Zefir Babywol „Pardec”	20.25	21.10	21.45	22.05	22.65	23.30	3.10

Conditie: Vrijblijvend in prijs en levertijd
Prijzen: Exclusief O.B.
Betalingsconditie: 30 dagen 2%; bij betaling binnen 8 dagen kan 1½% extra van het netto factuurbedrag worden afgetrokken.

PARDEC IS WAARBORG VOOR KRIMPVRIJ.

Een deel van het Rijksherbarium-complex vanuit de lucht gezien

Foto Gemeentearchief Leiden

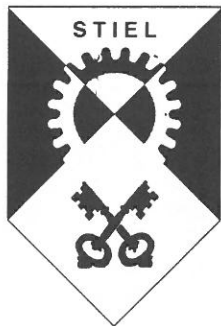
van het bedrijfsterrein, dat uiteindelijk in de Herenstraat uitkomt. Het lijkt er echter op dat het oude gebouw binnen niet al te lange tijd tegen de vlakte gaat. De universiteit kwam in 1962 voor 2,2 miljoen gulden in het bezit van het complex en een aantal omliggende woonhuizen en vestigde er twee jaar later na een verbouwing het Rijksherbarium in. In de naaste toekomst vertrekt deze instelling uit de panden aan de Schelpenkade naar het voormalige gebouw van het gefailleerde computerbedrijf Infotheek aan de rand van Leiden-Zuid. De verbouwing van dat pand moet 1 oktober aanstaande beginnen om het gebouw aan te passen aan de eisen van het herbarium. „Het is een EEG-aanbesteding voor aannemers. Dat is verplicht”, zegt A. Gerritsen van de afdeling huisvesting van de universiteit. Het is de bedoeling het ‘oude’ Rijksherbarium per 1 oktober 1995 te verkopen. „Daarvoor zijn we in onderhandeling met de gemeente”, zegt Gerritsen. Er zijn nog geen andere partners, maar verschillende projectontwikkelaars tonen volgens hem ook belangstelling. Woordvoerder P. Eilander van de gemeente Leiden verklaart dat er onderhandelingen gaande zijn met de universiteit. „Nee, de prijs is niet bekend. Maar we willen het snel regelen, binnen een paar maanden.” Als de gemeente de oude Parley-wolfabriek in handen krijgt, is nog onduidelijk wat er op het terrein gaat gebeuren. Ooit was er sprake van woningbouw. „Maar zover zijn we nog niet, we beginnen nu met het ontwikkelen van een plan,” zegt Eilander.

Secretaris H. Tjalsma van STIEL vroeg twee jaar geleden om de enorme voet van de ooit zo karakteristieke schoor-

steen van het complex te sparen, wat er ook met het terrein gebeurt. De schoorsteen is al lang tegen de vlakte, maar ook met de voet gaat het niet best. Dit laatste stukje schoorsteen brokkelt steeds verder af.

Een datum noemen voor de verhuizing lijkt een moeilijke zaak, omdat er steeds weer een kink in de kabel komt. Eerst bleek het Infotheek-gebouw toch minder geschikt dan aanvankelijk gedacht en nu worstelt de universiteit ook nog met de Annex-affaire. Dit bouwschandaal rond een laboratorium zou de universiteit miljoenen kunnen kosten, waardoor andere plannen moeten wijken. Ingewijden noemen een verhuizing over een jaar naar het Infotheekpand optimistisch, omdat eerder genoemde data ook niet haalbaar bleken.

Emiel Fangmann

Erfgoed in de media

Tijdschriften en literatuur

Erfgoed

De Stichting Erfgoed bracht in juni het tweede nummer van de derde jaargang uit van 'Erfgoed van Industrie en Techniek'. Het blad bevat de volgende artikelen: 'De Watertoren Stichting', 'Fabrieksdorpen in Nederland 1850-1940', 'Perronoverkapping Zwolle. Het einde van een historische kap', 'De Hoge Spoorbrug te Zwolle' en boekbesprekingen. Inlichtingen over abonnementen etc. verschaft C.H. van Eldik, Brilduikerhof 12, 2623 NT Delft, tel. 015-622499.

Industria

Van 'Industria - Nieuwsbulletin van de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland' verscheen in juli het derde nummer van de jaargang 1994. Het blad bevat de bekende onderdelen: agenda, nieuws uit de aangesloten organisaties, berichten en een literatuursignalering. In die laatste categorie onder meer aandacht voor de nu complete reeks Historische Bedrijfsarchieven (14 delen). De serie is uitgegeven door de Stichting Beheer Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam en samengesteld door het NEHA, het Nederlands Economisch Historisch Archief. Ook geeft Industria een overzicht van publikaties van het PIE, het Projectbureau Industrieel Erfgoed.

(Voor inlichtingen: PIE, Postbus 948, 3700 AX Zeist.)
Informatie over Industria: Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

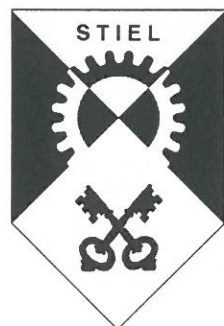
Almanak voor het industrieel erfgoed.

Bij het PIE verscheen een 'Almanak voor het industrieel erfgoed'. In dit handzame naslagwerk staat informatie over allerhande organisaties. Verder biedt het boekje een overzicht van musea die op het gebied van industrieel erfgoed actief zijn en een lijst van interessante plekken door het hele land. De almanak kost 13 gulden, inclusief verzendkosten. Te bestellen bij het PIE, Postbus 948, 3700 AX Zeist.

Berichten

Open Monumentendag

STIEL presenteert zich ook dit jaar weer met een kraampje in de Pieterskerk op de Open Monumentendag. Op zaterdag 10 september zal bijzondere aandacht worden besteed aan het werk van de Taakgroep selectie.

(Vervolg notulen van pagina 2)

Inventarisatie voorwerpen STIEL: Yperlaan doet verslag van de inventarisatiewerkzaamheden tot nu toe. Hij en mevrouw Schrama zijn begonnen met een eerste inventarisatie van de voorwerpen die bij het EWR zijn opgeslagen. Hij stuit echter op het probleem dat van vele voorwerpen totaal onbekend is wat het is en waarvoor het heeft gediend. Tjalsma meldt voorts dat we een vraag van de Lakenhal hebben gekregen welke voorwerpen STIEL bezit die betrekking hebben op de textielindustrie, dit i.v.m. de grote textieltentoonstelling in het najaar.

Stand van zaken bedreigde panden: Het staat nu wel vast dat *de Vooruit* is gered. Wellicht kunnen we daar t.z.t. een gedenksteen plaatsen. T.a.v. *De Meelfabriek*: binnenkort zal een delegatie van STIEL met Verbeek, De Boer en een vertegenwoordiger van PIE samen met Goekoop en Van Rij een bezoek brengen aan de Meelfabriek om nog eens onze standpunten duidelijk te maken (zie elders in deze Stielz). In de gevel van *Parmentier* zal een steen gemetseld worden, waarop gerefereerd zal worden aan het voormalige Parmentier-complex. *Molen De Herder*: Het oorspronkelijke plan van Proper voor een villawijkje is door de gemeente afgekeurd. Het plan voor verbouwing van de molen is door de gemeente wel goedgekeurd. De Hollandse Molen is daartegen in beroep gegaan en de provincie heeft inmiddels de restauratiesubsidie ingetrokken. Nu is Proper boos en heeft alle werkzaamheden stilgelegd.

Stand van zaken publicatie(s): Weterings doet verslag van de laatste stand van zaken m.b.t. het winkelpuienboek. Er is een voorstel tot publicatie opgesteld. Binnenkort zal overleg worden gevoerd met uitgeverij Matrijs. Publicatiedatum nog niet vastgesteld.

Tenslotte: er is dringend behoefte aan mensen die bereid en in staat zijn tot archiefonderzoek (voor de taakgroep, maar ook voor andere werkzaamheden)!

Jugendstil -reclame in ere hersteld

Op de hoek van de Oude Rijn en de Dullebakkersteeg is onlangs de muurreclame van de firma van Romburgh gerestaureerd. Meer voorbeelden van Art Nouveau zijn te vinden in het boekje 'Krullen, lijnen en zweepslagen. Jugendstil in Leiden' van de kunsthistorica Petra Kotterman. Het is als derde deeltje in de reeks 'Leids Verleden' van de gemeentelijke dienst Bouwen en Wonen verschenen.

dickhoff
foto
dickhoff

uw fotografisch geheugen!

oegstgeest	irislaan 63	071 - 17 49 17
leiden	haarlemmerstraat 207	071 - 14 00 05
schoonhoven	lopikerstraat 57	01823 - 29 92

"J. ZIERIKZEE"
MAATSCHOENMAKERIJ

H. P. H. NUSTELING
BAKKERSTEEG 3
2311 RH LEIDEN

TEL. 071-131156

B & G Assurantiepartners

Rapenburg 8
2311 EV Leiden

Tel. (071) 125447 Fax (071) 121373

Alle verzekeringen, pensioenen, lijfrenteverzekeringen en
hypotheeken
Vrijblijvend advies op maat